

КОНТРАРАЗУЗНАВАТЕЛНА ОСВЕДОМЕНОСТ

Константин Казаков

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът разглежда процесите в разузнавателната дейност с цел планиране на мерки за намаляване на уязвимостта на държавните институции и обществото. Обоснована е необходимостта от създаване на програма за информираност на гражданите.

Ключови думи: национална сигурност, заплахи, разузнаване и контраразузнаване.

Въведение

Войната на Русия в Украйна предизвика драстични промени в средата за сигурност в Европа. Като цяло се промениха условията в отрасли, които имат пряко отношение към жизненоважните интереси на страните в Европа. В областта на енергетиката се нарушиха веригите за доставка на енергоносители, което накара много държави да търсят алтернативи на внасяните от Русия ресурси. В икономиката все повече се обръща внимание на производството на оръжие и военна техника. Друг сериозен проблем е свързан с финансовите активи на Русия в Европа, както и с тези на европейските страни в Русия.

Наложените икономически и финансови санкции на Русия принуждават администрацията на президента Владимир Путин да търси възможности за компенсиране на икономическите и финансови загуби. В такива условия се засилва агресията в политическите послания и драстично се увеличава пропагандата.

В условията на нарастващо противопоставяне и все по-често спекулиране с възможността за разрастване на военните действия и пренасянето им на територията и на други държави в Европа, възниква въпросът за разузнавателната активност на Русия на територията на страните от ЕС и НАТО.

Методология на изследването

Анализ и синтез на теоретично знание и лична експертиза.

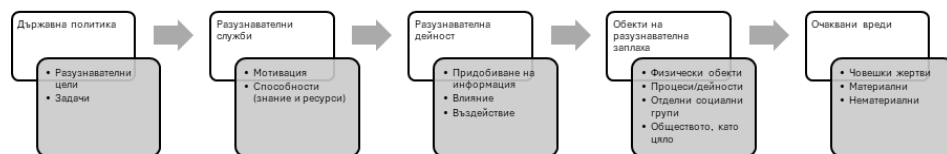
Резултати

Разузнавателната дейност по своята същност е неясна, с прилагане на конспиративни способности, поради което за обществото е трудно да забележи и отчете промени в активността и начина на действие на чуждите разузна-

вателни служби. В условията на война, при наличието на множество човешки жертви и засилени материални и нематериални вреди за Русия, може да се очаква не само активиране на разузнавателните служби за събиране на информация и оказване на влияние при вземане на управленски решения, но и пряко въздействие върху физически обекти и процеси с цел намаляване на отбранителните способности на страните – членки на ЕС и НАТО.

От изложеното дотук се налага изводът, че има остра необходимост от създаване на политики и процедури в системата за защита на националната сигурност на Република България за информиране на гражданите, с цел осъзнаване на заплахата от разузнавателна дейност. По този начин ще се намали тяхната уязвимост към този вид незаконна дейност.

Разузнаването може да бъде представено като процес в контекста на модела на заплахата за националната сигурност¹ (фиг. 1).

Фиг. 1. Модел на заплахата за националната сигурност от разузнавателна дейност

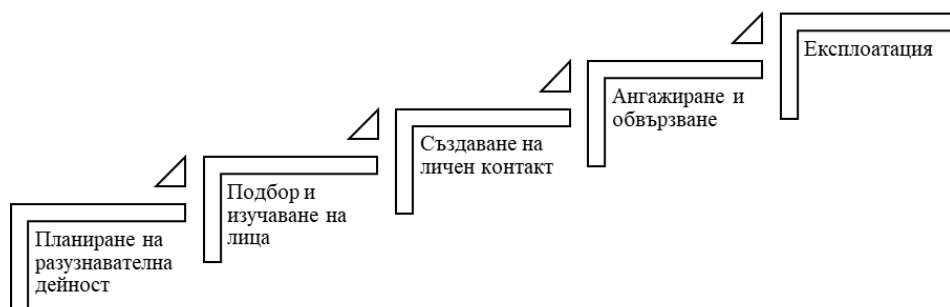
В този случай субект на заплахата за националната сигурност са разузнавателните служби на чужда държава. Разузнавателните цели и задачи на тези служби се определят на базата на държавната политика. Те отразяват стремежа за конкурентно превъзходство във военната област, икономиката, енергетиката, финансите и др. В условията на война стремежът за превъзходство ескалира и води до промени в целите и задачите и до по-голяма неотложност на тяхното изпълнение. Повишава се мотивацията на служителите на разузнавателните служби, заделят се допълнителни ресурси за разузнавателна дейност и обучение, с цел повишаване на способностите. Всичко това води до активизиране на разузнавателната дейност на службите, особено към държави, определени като неприятелски или вражески.

Повишената активност на разузнавателните служби в условия на война се отразява на основните техни дейности, описани по-долу (без претенция за изчерпателност):

1. Придобиване и обработка на информация. Основен приоритет е класифицираната информация, като държавна тайна. На първо място е интересът към класифицирана информация в областта на обраната и въоръжените сили. На следващо място са всички области, в които е отчетен спад в позициите, или нови области, определени като жизненоважни. По никакъв начин не бива да се подценяват придобиването и обработката на нек-

ласифицирана информация, която може да се определи като „чувствителна“. Въпреки че няма нормативно определение за такава информация, като „чувствителна“ може да се определи информация, която след обработка и анализ може да доведе до информационно превъзходство. Засилва се и интересът към придобиване и обработка на лични данни, с цел влияние и въздействие, както към отделни граждани, заемащи ключови позиции в държавната администрация, така и към обществото като цяло.

2. Влияние. То се проявява в два аспекта: влияние при вземане на управленски решения и влияние върху обществените нагласи. Осъществява се чрез привличане за сътрудничество на лица с обективни възможности за постигане на такива цели. Тук е необходимо да се обърне внимание, че стойностната верига за вземане на управленски решения в държавата започва със събирането и обработката на необходимите данни за синтезиране на възможните хипотези за решения, следва оценка на тези хипотези в зависимост от наличните ресурси и накрая – избор на окончателно решение с отчитане на максимални ползи и минимални вреди за обществото [1]. Всички лица, ангажирани в този процес, като служители, експерти, ръководители или политици, могат да бъдат обект на разузнавателен интерес. Като процес това е представено на фиг. 2.

Фиг. 2. Модел на процес на влияние при вземане на управленски решения

Планирането на разузнавателната дейност се осъществява съгласно целите, поставени от държавното ръководство. Така се определят областите и конкретните обекти (физически обекти, процеси, социални групи и др.) на разузнавателен интерес. В рамките на тези обекти се подбират конкретни лица, подходящи за постигане на поставените цели. Провежда се изучаване на лицата чрез използване на всички разузнавателни способности и средства. Установява се личен контакт с тях с цел създаване на положителна нагласа на лицето, след което се пристъпва към неговото обвързване с разузнавателната служба и ангажиране с поставените цели. Ключов момент е обвързването, което може да се основава на експлоатиране на прис-

трастия на лицето, материална или всякаква друга форма на зависимост. Крайната цел е експлоатация на лицето в полза на чужд интерес.

Влиянието върху обществените нагласи е процес, който може да се определи като съществена част от хибридната война. За създаване на описателно-обяснителен модел на въздействието е подходящо изследването на Бенет и Уолц за заблудата и контразаблудата. Според Бенет и Уолц процесът на заблуда може да се представи като информационен поток [2]. В него разузнавателните служби имат основна роля в активното изграждане и поддържане на позиции за влияние чрез привличане и експлоатация на лица, разпознаваеми и значими за обществото (вж. фиг. 3).

Фиг. 3. Модел на процес на влияние върху обществените нагласи

3. Въздействие. В крайната си форма въздействието се упражнява върху активи, които създават конкурентно предимство, с цел тяхното блокиране или унищожаване.

Изводи/Дискусия

От изложеното по-горе може да се направи изводът, че общото във всички описани разузнавателни дейности е прилагане на предварително проучване на лицата, представляващи интерес, създаване на личен контакт с тях и последващо обвързване. Тези дейности в разузнавателните служби се извършват от екипи от експерти, разполагащи с ресурси и прилагащи практически обосновани способности. Всичко това е трудно различимо за хората без специализирана подготовка. Създаването на знание за признаците за разузнавателен интерес и предоставянето му на лица, представляващи потенциален интерес, може в голяма степен да предотврати множество заплахи за националната сигурност. Такова знание обхваща признаците за проучване, различаването на личен контакт с разузнавателна цел от обикновените житейски лични контакти, както и признаците за ангажиране и обвързване с чужда разузнавателна служба.

В Република България в рамките на системата за защита на националната сигурност Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС) извършва дейности за защита на националната сигурност от посегателства,

насочени срещу националните интереси, независимостта и суверенитета на Република България, териториалната ѝ цялост, основните права и свободи на гражданите, демократичното функциониране на държавата и гражданските институции и установения в страната конституционен ред, свързани именно с разузнаване в полза на чужди сили.²

Предвид спецификите, посочени по-горе, на работата на чужди разузнавателни служби, свързани с използването на български граждани, е необходимо да се предприемат конкретни мерки за осведомяване на гражданите, представляващи потенциален интерес. Такива мерки в голяма степен ще намалят уязвимостта на държавата и обществото като цяло. Правилна стъпка в тази посока е инициативата на ДАНС за контраразузнавателна осведоменост. Тя е представена така: „Новите предизвикателства на актуалната среда за сигурност, произтичащи от използваните хибридни методи на работа на чуждите специални служби, обосновават необходимостта от приемането и практическото реализиране от страна на Държавна агенция „Национална сигурност“ на цялостна стратегия за повишаване на осведомеността и на осъзнатостта на обществото за рисковете и заплахите, произтичащи от дейността на чужди разузнавателни служби на наша територия. Стратегията има за цел осигуряването на информираност на гражданите по тези проблеми, повишаване на културата на сигурност на обществото и създаване на условия за ограничаване на чужди зловредни действия“³.

Като добра практика може да се представи и опитът на партньорски служби на страни от ЕС. Например програмата за информираност на Службата за защита на конституцията на Унгария, която е представена по следния начин: „Службата за защита на конституцията провежда своята програма за информираност от 2011 г., която има за цел да развие мислене, свързано със сигурността, да се подготви за рискове и заплахи, както и за международните тенденции в областта на сигурността. Програмата за информираност се фокусира върху сътрудничеството на Службата и институциите, изложени на риск от гледна точка на националната сигурност. През последните години обхватът на партньорите, включени в програмата, непрекъснато се разширява, така че освен в държавния сектор на администрацията, се предоставя подкрепа и на унгарски компании, които са от стратегическо значение от гледна точка на националната икономика, за развитие на подходящото ниво на сигурност. По време на тематични лекции, в които аудиторията участва интерактивно, експертите от Службата за защита на конституцията обръщат внимание на потенциалните рискове, свързани с дадената институция, и оказват съдействие при решаването на въпроси, свързани със сигурността“⁴.

Заклучение

В заключение, създаването и активното прилагане на програма за информираност на гражданите за риска от разузнавателна дейност са от ключово значение за развитието у хората на мислене, което е адекватно на промените в средата за сигурност и може в голяма степен да намали уязвимостта на държавата и обществото на заплахи за националната сигурност.

Благодарности: Тази публикация е финансирана от Министерството на образованието и науката в изпълнение на Национална научна програма „Сигурност и отбрана“, приета с РМС № 731 от 21.10.2021 г. и съгласно Споразумение № Д01-74/19.05.2022 г.

Бележки

- ¹ **Kazakov, K.** Modelirane na zaplahi za natsionalnata sigurnost. – V: *Sbornik s dokladi ot nauchna konferentsiya*. V. Tarnovo, 2022, s. 159 – 169. ISSN: 2367-7473.
[**Казаков, К.** Моделиране на заплахи за националната сигурност. – В: *Сборник с доклади от научна конференция*. В. Търново, 2022, с. 159 – 169. ISSN 2367-7473.]
- ² **Zakon** za Darzhavna agentsiya „Natsionalna sigurnost“, chл. 4, ал. 1. https://www.dans.bg/images/stories/promzak/Normativni%20aktove/ZAKON_za_Dyrjavna_agenciq_Nacionalna_sigurnost.pdf.
[**Закон** за Държавна агенция „Национална сигурност“, чл. 4, ал. 1. https://www.dans.bg/images/stories/promzak/Normativni%20aktove/ZAKON_za_Dyrjavna_agenciq_Nacionalna_sigurnost.pdf.]
- ³ **Ofitsialen** sayt na Darzhavna agentsiya „Natsionalna sigurnost“. <https://www.dans.bg/bg/kontraosv-menu-en> (31.05.2024).
[**Официален** сайт на Държавна агенция „Национална сигурност“. <https://www.dans.bg/bg/kontraosv-menu-en> (31.05.2024).]
- ⁴ **Ofitsialen** sayt na Sluzhbata za zastita na konstitutsiyata na Ungaria. <https://ah.gov.hu/awareness-program/> (28.05.2024).
[**Официален** сайт на Служба за защита на конституцията на Унгария. <https://ah.gov.hu/awareness-program/> (28.05.2024).]

References/Литература

1. **Waltz, E.** Knowledge management in the intelligence enterprise. Artech House, Inc., 2003, p. 164. ISBN: 1-58053-494-5.
2. **Bennett M., E. Waltz.** Counterdeception Principles and Applications for National Security. Artech House, Inc., 2007, p. 6. ISBN-13: 978-1-58053-935-7.

За автора

Константин Казаков е работил над 20 години за националната сигурност и е бивш председател на Държавна агенция „Национална сигурност“. Понастоящем

е доцент в УниБИТ и привлечен експерт за оценка на сигурността към Европейската комисия.

За контакт с автора: k.kazakov@unibit.bg

COUNTERINTELLIGENCE AWARENESS

Konstantin Kazakov

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The report examines the processes in the intelligence activity, with the aim of planning measures to reduce the vulnerability of state institutions and society. The need to create a citizen awareness program is justified.

Keywords: national security, threat, intelligence, counterintelligence.

About the Author

Konstantin Kazakov has worked for 20 years for national security, and he is a former chairman of the State Agency for National Security. Currently he is an associate professor at ULSIT and an invited expert for the call Security Scrutiny at the European Commission.

To contact the Author: k.kazakov@unibit.bg